

NOV NAGROBNIK IZ EMONE

J. Šašel

Pri podiranju zastarelih zgradb v Ljubljani leta 1952 so našli v temeljnem zidu hiše Kolodvorska ulica 17 približno četrtino antičnega nagrobnika iz podpeškega apnenca (slika 1); nagrobnik je danes v lapidariju Mestnega muzeja v Ljubljani.

Kamen je čez polovico vertikalno presekan, manjka prav tako spodnji del, odklesanih je tudi nekaj centimetrov zgornjega roba. Zadnja stran nagrobnika je grobo lomljena in kaže, da je bil nekam vstavljen. Ohranjena desna stranska ploskev je obdelana grobo jamičasto; tako so bile verjetno obdelane tudi ostale stranske ploskve. Od napisa in pročelnega okrasa je ohranjena torej le zgornja desna četrtina, ki pa zadošča za sledečo oblikovno rekonstrukcijo.

Hrapavo napisno ploskev nagrobnika sta obdajala neokrašena, 5 cm široka pilastra z listnim kapitelom, ki sta nosila prečni tram, nad katerim je bil na 3 kolenca profiliran, trikoten zatrep z rozeto ali gorgoneionom v sredi. Kamen je imel torej poenostavljeno in stilizirano obliko nagrobne kapelice, ki se je v plitvem reliefu dvigala iz neobrobljene ploskve.

Današnje mere kamna so tele: višina 79 cm, širina 32 cm debelina 24 cm; širina celega nagrobnika je morala torej meriti 60—70 cm, kajti zatrep je ohranjen skoraj do polovice.

Od napisa, ki se pričinja tik pod prečnim tramom, je ostalo 6 polovičnih vrstic, ki se neenakomerno približujejo ali oddaljujejo od ohranjenega desnega pilastra. Višina črk od zgoraj navzdol znaša: v prvi vrstici 5 cm, v drugi 4 cm, v tretji 4 cm, v četrti 3,5 cm, v peti 3,5 cm v šesti 3,5 cm; razmaki med vrsticami so široki po 2 cm. Črka »v« v prvi vrstici je visoka 3 cm, črka »T« v tretji pa 4,5 cm. Izdelava črk je razmeroma skrbna, vrezane so klinasto in imajo drobne, zaključne odebelitve. V glavnem do kraja izpisane besede so dosledno ločene s trikotno klesanimi pikami. Od napisa je ohranjeno naslednje:

[.....] L · PRIMVS / [.....] T · SIBI · ET / [.....] EX · F · PATR /
[.....] RETI / [.....] FRATRI / [.....] NDAE / [...

Ker je od širine nagrobnika ohranjena zgolj malenkost manj kot polovica, je ohranjena slaba polovica tudi od vsake vrstice.

V prvi polovici manjka nekako 8 črk. Prva na napisu ohranjena je ostanek okrajšane oznake za tribus, kateri je pokojni pripadal; če bi črka bila ostanek okrajšanega gentilnega imena, bi v vrstici ostalo preveč prostora. Pred črko »l« se dá pri natančnem opazovanju zaslediti še komaj vidno sled črke »E«. Približno enako število črk kot v prvi manjka tudi v

drugi vrstici, kjer pa izpolnitev teksta ni problematična. V tretji vrstici je treba praznino izpolniti z imenom; v četrti smemo zaradi vrstične simetrije domnevati, da manjka le 4–5 črk. Odlomek [...] reti bi lahko dopolnili n. pr. v [vete] r(ano) et I / [ngenuo] fratri, dopolnitev, ki bi obe vrstici sicer lepo razvezala, vendar ni verjetna, kajti v nobeni ohranjenih vrstic besede niso deljene; tako okrajšave kakor tudi besede so pa druga od druge dosledno ločene s pikami. Da bi pa bil odlomek [...] reti — ostanek nekega domačinskega imena n. pr. [Daza] reti je zelo neverjetno, najbolj zaradi tega,

ker bi ime moralo stati v dat., osebna imena po 3. deklinaciji so pa redka. Zato puščam vrstico nedopolnjeno. Dopolnitvi pete in šeste vrstice nista dvomljivi, za nadaljnje pa nimamo opor, ker ni od njih ničesar ohranjenega. Dopolnjeni nagrobnik bi se lahko glasil:

[.....ve] L(ina tribu) · PRIMvS / [vivus · feci] T · SIBI · ET /
[.....s] EX(ti) · F(ilio) · PATR(i) / [....] RETI / [.....] FRATRI /
[secu] NDAE / [....]

Nagrobnike tega tipa — napis v navidezni fasadi stebraste ali pilastrne edikule — opredeljuje A. Schöber, *Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien*, Wien 1923 (Sonderschr. d. OeAI, Bd. X) p. 156 ter slike 21, 22, 25 predvsem v legijska taborišča 1. stoletja; v 2. stoletju jih smatra že za redkejše, še mnogo bolj redki pa naj bi bili v naslednjem.

Hoffiller-Saria, *Antike Inschriften aus Jugoslavien* (Zagreb 1938) navajata sledeče, oblikovno podobne nagrobnike iz Ljubljane in okolice: št. 185 (večji, zgoden¹); 192 (enako velik, zgoden); 209 (Sp. Gameljne, enako velik, zgoden); 216 (Kranj, večji, najbrž 2. st.).

Podobno stiliziran napis imajo v Ljubljani — po AIJ — sledeči nagrobniki: št. 181 (2. st.); 183 (2. st.); 185 (zgoden).

Oblikovno podobnost po črkah pa: št. 173 (1. polovica 1. st.; analogna celo mala črka »v«); 181 (2. st.); 183 (2. st.); 185 (zgoden); 189 (zgoden).

Od navedenih analogij so posebno pomembne: nagrobnik št. 185, ki novemu ni podoben le oblikovno, ampak ima tudi podobno stiliziran napis in podobno oblikovane črke, ter nagrobnika št. 181 in 183 (št. 183: Ljubljana; L. Cantius. L. f. / Vel. / Proculus / v. f. sibi et / L. Cantio. L. l. / Probato patr / Cantiae. L. l. / Cirratae. matr).

Ime Primus v ljubljanski okolici ni znano; kot kognomen ga na nagrobniku iz 2. polovice 2. stoletja navaja CIL III 3781 iz Bistre pri Verdu (D. m / P. Aelio. Primo / vixit. an. XXXX / P. Ael. Primianu. . / et P. Ael. Pr...), blizu vasi Golo na Barju pa je to ime ohranjeno na ari, posvečeni Jupitru (CIL III 3784).

Ker opredeljuje Schöber l. c. tovrstne nagrobnike pretežno v legijska taborišča 1. stoletja, ker spadajo navedeni, podobni nagrobniki iz emonskega okoliša, široko vzeto, v isto dobo, se naslanjam tudi pri dataciji novega nagrobnika nanje in ga postavljam v obdobje, ki leži med sredino in koncem 1. stoletja.

¹ Datirano aproksimativno, le zaradi široke orientacije; z »zgoden« mislim, da ni kasnejši od obdobja M. Aurela.

ZUSAMMENFASSUNG

Ein neuer Grabstein aus Emona

Vom Grabstein (Abb. 1) aus Podpečur-Kalkstein ist nur das rechte obere Viertel erhalten; es fehlen einige Zentimeter des oberen Randes. Höhe 79 cm, Breite 32 cm, Dicke 24 cm; die geschätzte (errechnete) Originalbreite wäre 60—70 cm; Buchstabenhöhe 5—5,5 cm (Z. 1: $\vee < 3$ cm; Z. 5: $\gt T < 4,5$ cm hoch). Am rechten Rande des Inschriftfeldes ist ein 5 cm breiter Pilaster mit Blattkapitell, das auf einem Querbalken den einfach profilierten Giebel trägt. Gefunden in Ljubljana-Emona beim Wegräumen des Hauses Kolodvorska ulica 17, im Fundament eingemauert.

Auf Grund der angeführten Analogien aus Emona und Umgebung setze ich den Grabstein in die zweite Hälfte des 1. Jh. n. Chr.